

Waar gaat het naartoe met burgerschap?

Het 'rommelt' al een hele tijd rond burgerschap - of liever: het rommelt nog steeds, er is eigenlijk nog geen rust geweest. ROC's hebben te maken met een aantal lastige punten; verschillende instanties hebben de afgelopen maanden hun licht laten schijnen over het document Leren, Loopbaan en Burgerschap en de manier waarop ermee omgegaan wordt of zou moeten worden. De staatssecretaris heeft voor de korte termijn enkele knopen doorgehakt, maar voor de langere termijn (d.w.z. vanaf 2010) ligt alles nog open. De MBO Raad heeft onlangs een advies geformuleerd en zal dit op verzoek van de staatssecretaris nader uitwerken. In dit artikel wordt een aantal zaken op een rij gezet.

Lastige kwesties

Om te beginnen enkele lastige kwesties waar men in de ROC's tegenaan loopt.

Vanaf het begin van het invoeringsproces van competentiegericht onderwijs speelt de vraag op welke manier men leren, loopbaan en burgerschap hierin een plek moet geven. Eerst was er de verplichting van "schering en inslag", later verviel die weer. Veel scholen of opleidingsteams hebben hier inmiddels een keus in gemaakt, maar er zijn ook nog behoorlijk wat opleidingen waar men zich afvraagt: integreren of niet? Geruchten over veranderingen in de regelgeving maken de keus er niet makkelijker op.

Hiernaast is er de zeer actuele kwestie van de examinering. Het document LLB schrijft voor dat voor diplomering ontwikkeling zichtbaar moet worden gemaakt; de inspectie kent een aantal standaarden voor de beoordeling van de examinering. Deze beide zaken zijn niet eenvoudig met elkaar te rijmen. Gelukkig is dit probleem intussen goed zichtbaar geworden, ook voor de staatssecretaris. In haar brief van 22 december 2008 (zie de link onderaan) geeft zij behalve voor taal en rekenen ook voor de examinering van burgerschap duidelijkheid voor de komende twee jaar. In het kader worden de belangrijkste punten weergegeven.

In veel opleidingen heeft men verder nog geen bevredigend antwoord gevonden op de vraag hoe om te gaan met de verschillende mbo-niveaus in relatie tot burgerschap. Ook vindt men het vaak lastig om te beslissen hoe vormgegeven moet worden aan burgerschap in de BBL, in het bijzonder voor volwassenen die op latere leeftijd een beroepsopleiding komen volgen.

Uit de bijlage bij de brief van de staatssecretaris aan de onderwijsinstellingen d.d. 22 december 2008:

Cohorten die gestart zijn vóór 2010 (2007-2008, 2008-2009, 2009-2010)

- Het onderwijs en de examinering voor leren, loopbaan en burgerschap gebeuren op basis van de kerntaken 1 t/m 7 van het brondocument LL&B.
- Het onderwijs en de examinering t.a.v. leren, loopbaan en burgerschap zijn gericht op het zich verder ontwikkelen van de deelnemer.
- De instelling legt verantwoording af over het onderwijs en de examinering t.a.v. leren, loopbaan en burgerschap in een verantwoordingsdocument.
- In het kader van het toezicht op onderwijs en examinering vraagt de inspectie het verantwoordingsdocument op, en betreft het in het gesprek met de instelling.
- De inspectie zal geen exameninstrumenten opvragen en beoordelen m.b.t. de 7 kerntaken van het brondocument LL&B en betreft deze niet bij het eindoordeel over de examenkwaliteit van de opleiding.

Voor de tekst van de brief zie link onderaan

Naast de bovengenoemde punten is er zeker nog een aantal "hete hangijzers" te noemen. In de loop van 2008 hebben diverse partijen zich, deels op verzoek van OC&W, uitgesproken over waar het volgens hen naartoe zou moeten met LLB, elk uiteraard vanuit een eigen invalshoek en motivatie.

Een LLB-document dat meer lijkt op de kwalificatiedossiers?

Het Coördinatiepunt Toetsing Kwalificaties MBO, een instantie die in opdracht van het ministerie van OC&W de kwalificatiedossiers toetst die door de kenniscentra en Colo gemaakt worden, heeft ook te maken met het document LLB, dat immers onlosmakelijk verbonden is met iedere kwalificatie. In oktober 2008 heeft het Coördinatiepunt, op verzoek van het Colo, een advies uitgebracht. Dit spitst zich toe op het bewerkstelligen van een grotere overeenkomst tussen het document LLB en de kwalificatiedossiers.

Men constateert dat het format dat voor de kwalificatiedossiers geldt, ook toegepast kan worden voor het document LLB. Om aan het toetsingskader te voldoen, acht men wel een aantal aanpassingen nodig.:

- De keuze van de competenties bij de kerntaken zou opnieuw bekeken moeten worden
- Het aantal kerntaken zou verminderd moeten worden
- De kerntaken zouden concreter beschreven moeten worden, in termen van zichtbare handelingen.

Ook adviseert men om analoog aan de structuur van de kwalificatiedossiers te werken met een A-, B-, C- en D-deel. Deel C zou daarbij de status van een advies kunnen hebben.

Voorts wordt nog de mogelijkheid naar voren gebracht om in de kolom 'vakken en vaardigheden' differentiatie aan te brengen voor de verschillende mbo-niveaus.

Ten slotte suggereert men om het document LLB een maximale geldigheidsduur te geven (van bijvoorbeeld 4 of 6 jaar) en het dus regelmatig bij te blijven stellen.

Meer ruimte voor kennis en centrale examinering?

De NVLM (Nederlandse vereniging van leraren maatschappijleer) heeft zich, op verzoek van het ministerie van OC&W, gebogen over met name de kenniscomponent van LLB en een advies geformuleerd.

Men stelt zich op het standpunt dat de wetgever het WAT (kennis, vaardigheden en attitude) voor LLB verder zou moeten invullen, analoog aan het verplichte C-deel van de kwalificatiedossiers. De kenniscomponent is volgens de NVLM in het huidige document "zo goed als afwezig". De NVLM doet in het advies een voorstel voor een kennisbasis bij de burgerschapskerntaken.

Verder spreekt men zich uit over examinering. Men zou graag zien dat met burgerschap op dezelfde manier wordt omgegaan als met de basisvaardigheden taal en rekenen/wiskunde, dus met centrale examinering, in ieder geval voor mbo-4. Daarbij zouden voor mbo-niveau 4 zoveel mogelijk het niveau en de inhoud van de havo-examens moeten worden gevolgd.

Men verwacht dat de invoering van landelijke examinering een positieve invloed zal hebben op de plaats en de kwaliteit van het burgerschapsonderwijs in het mbo.

Voorstellen van de MBO Raad

De MBO Raad heeft in de loop van 2008 met diverse partijen gecommuniceerd over de toekomst van LLB. De signalen van de MBO Raad hebben meegewogen in de hierboven al genoemde beslissingen die de staatssecretaris meedeelt in haar brief aan de ROC's van 22 december 2008.

Na de publicatie van deze brief is er in januari door de MBO Raad een voorstel geformuleerd dat is aangeboden aan de staatssecretaris. (zie de link onderaan). De hoofdzaken van dit voorstel worden hieronder weergegeven.

Men heeft zich in het voorstel geconcentreerd op burgerschap; leren en loopbaan worden hier en daar wel meegenomen, maar de algemene vakken worden buiten beschouwing gelaten. Men gaat ervan uit dat één document voor al deze zaken minder voor de hand ligt. (Citaat: "Het brondocument in de huidige vorm verdwijnt.") Liever ziet men eerst besluiten over de verschillende eisen, om daarna te bepalen hoe deze het best kunnen worden vastgelegd.

Handhaven van de drievoudige kwalificering (beroep, loopbaan en burgerschap) staat voor de MBO Raad voorop. Scholen dienen in hun beleidsvisie vast te leggen hoe zij hiervoor zorg dragen en kunnen dit verantwoorden in hun jaarverslag.

Belangrijk voor de MBO Raad is de verdeling van verantwoordelijkheden tussen overheid en onderwijsinstelling. De overheid is verantwoordelijk voor het WAT, de instelling voor het HOE. Dit biedt scholen de gelegenheid een eigen gezicht te kiezen. Men noemt het "een optie" om bij burgerschap (voor het WAT) een onderscheid te maken tussen kennisvereisten en vormingsaspecten. Het ligt voor de hand dat de overheid definieert welke kennis zij verwacht van mbo-gediplomeerden; dit is bijvoorbeeld ook het geval voor inburgering en voor het vak maatschappijleer in het vo. Wat de

vormingsaspecten aangaat zou de overheid zich kunnen beperken tot een formulering op hoofdlijnen. Het is dan de verantwoordelijkheid van de school om hier, in verbinding met de kennisaspecten, vorm aan te geven in het onderwijsprogramma. Men tekent daarbij aan dat het mogelijk zou moeten zijn om een andere aanpak te kiezen voor volwassenen die op latere leeftijd een opleiding gaan volgen dan voor jongeren.

Benadrukt wordt dat het beschreven onderscheid in kennis- en vormingsaspecten niet mag leiden tot een apart "vak" of lange lijsten van te verwerven kennis. Competentiegericht onderwijs, met integratie van kennis, houding en vaardigheden en een sterke praktijkgerichtheid, blijft uitgangspunt. Scholen hebben de verantwoordelijkheid hun onderwijs dienovereenkomstig in te richten.

Met betrekking tot toetsing wordt opgemerkt dat "de meningen verschillen" over de vraag hoe het belang van burgerschap in het onderwijsprogramma het best geborgd wordt: door via de overheid vastgelegde examinering of door volledige verantwoordelijkheid voor de scholen op dit vlak.

Men benadrukt dat dit alles er niet toe mag leiden dat in de scholen de indruk ontstaat dat met de ingezette ontwikkelingen werk voor niets is gedaan en alles nu weer anders moet.

Tot slot doet men een voorstel voor vastlegging, onderhoud en kennisdeling. De verantwoordelijkheid voor een "brondocument nieuwe stijl" wil men graag belegd zien bij de onderwijsinstellingen en de MBO Raad, die kan zorgen voor afstemming met Colo. De uitwerkingen die scholen ontwikkelen zouden kunnen worden gedeeld en verspreid via www.marktplaatsmbo.nl.

En nu?

In de nieuwsbrief van de MBO Raad van 11-02-2009 wordt onder de wel heel definitieve kop "Brondocument in huidige vorm verdwijnt" gemeld dat de staatssecretaris heeft aangegeven zich te kunnen vinden in de voorstellen van de MBO Raad; zij heeft hen gevraagd in april met een nader voorstel te komen. De adviescommissie die zij aankondigde in haar brief van 22 december 2008, komt te vervallen. De MBO Raad heeft het plan een expertmeeting te organiseren om "nog openstaande vragen" verder te bespreken. Hier vallen dan zeker de twee dilemma's onder die overblijven in het bovengenoemde voorstel: verplichte examinering of niet en onderscheid tussen eisen aan jongeren en aan volwassen deelnemers.

Gezien dit alles lijkt het voor de ROC's raadzaam om zich vooral het hoofd niet op hol te laten brengen. Voor de korte termijn is er geen andere keus dan door te gaan op de ingeslagen weg en vooral de eigen visie stevig neer te zetten. Uit de voorstellen van de MBO Raad spreekt duidelijk de voorkeur voor ruimte voor eigen inbreng van de instellingen, ook als er centrale examinering zou komen voor het kennisdeel. Ook de MBO Raad benadrukt dat het burgerschapsonderwijs zich moet blijven richten op bewustwording en groei.

SLO, Maart 2009, www.burgerschapmbo.slo.nl

Links

Brief staatssecretaris aan de ROC's d.d. 22 december 2008:

<http://www.mboraad.nl/data/uploads/Brief%20OCW%20aan%20onderwijsinstellingen%20mbo%20over%20taal%20en%20rekenen%20mbo,%2022%20dec%202008.pdf>

MBO Raad: "Leren, loopbaan en burgerschap: een voorstel" :

http://www.mboraad.nl/data/uploads/Leren,%20loopbaan%20en%20burgerschap_%20een%20voorstel.pdf

Nieuwsbrief MBO Raad d.d. 11-02-2009: "Brondocument in huidige vorm verdwijnt":

<http://www.mboraad.nl/data/uploads/In%20Nieuwsbrief%20MBO%20Raad%20o.a.%20Brondocument%20in%20huidige%20vorm%20verdwijnt.htm#item1>

Toetsing van het document Leren, Loopbaan en Burgerschap. Advies van het Coördinatiepunt Toetsing Kwalificaties MBO:

www.coördinatiepunt.nl/adviezen.html?file=tl_files/bestanden/ha08-1329da%20-%20advies%20LLB%20aan%20Colo%20... -

Advies Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer:

<http://www.nvlm.nl/advies%20NVLm%20over%20burgerschapscompetenties%20in%20het%20MBO.doc>